

RICHARD CLOGG

Ο ΕΠΙΜΟΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΜΙΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΟΔΥΣΣΕΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΞΦΟΡΔΗ ΩΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΕΠΙΜΟΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΜΙΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΟΔΥΣΣΕΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΞΦΟΡΔΗ ΩΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

RICHARD CLOGG

Ο ΕΠΙΜΟΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΜΙΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΟΔΥΣΣΕΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΞΦΟΡΔΗ ΩΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Μετάφραση-Σημειώσεις Κατερίνα Σχινά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΕΠΙΜΟΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ
ΜΙΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΟΔΥΣΣΕΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΞΦΟΡΔΗ ΩΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ
Τίτλος πρωτοτύπου: *Greek to Me*

Συγγραφέας: Richard Clogg
Μετάφραση-Σημειώσεις: Κατερίνα Σχινά
Διόρθωση: Γιάννης Βογιατζής

Φωτογραφία συγγραφέα © Ελισάβετ Μωράκη www.elisavetmoraki.gr

Εικόνα εξωφύλλου: *William Smyth ('A petty-Professor of Modern-History, brought to light')* by James Gillray, published by Hannah Humphrey, 1810. National Portrait Gallery, London. © The Trustees of the British Museum

© 2018 Richard Clogg

Published by arrangement with I.B.Tauris & Co. Ltd, London

© 2019, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2019

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-962-8

Και εἶδον ὅτι οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν εἰ μὴ ὁ εὐφρανθήσεται ὁ ἄνθρωπος ἐν ποιήμασιν αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸ μερὶς αὐτοῦ.

Εκκλησιαστής III, 22

Ω, πόσο γελοῖος μοιάζει
Ο άμυαλος ο ζήλος της Συγκλήτου
Που με την τωρινή εξουσία της θαρρεί πως καταλύει
Τις μνήμες όλων των ενδόξων χρόνων!

Μπεν Τζόνσον, Sejanus: His Fall

Ως και εγώ μπορώ να θυμηθώ
Μια μέρα που ιστορικοί κενά αφήσαν στα γραπτά τους
Θέλω να πω, για πράγματα που αγνοούσαν
Ωστόσο η εποχή αυτή μοιάζει να 'χει περάσει.

Έζρα Πάουντ, Canto XIII

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	8
Εισαγωγή.....	9
1. <i>Industria</i> . Τα πρώτα βήματα στην Ελλάδα: Εδιμβούργο, Αθήνα, Λονδίνο.....	21
2. Οι συνταγματάρχες και οι εφεδρείες.....	77
3. <i>Sancte et Sapienter</i> . Το King's College και η Σχολή Σλαβονικών και Ανατολικοευρωπαϊκών Σπουδών.....	131
4. Πλέκοντας κάλτσα για το κεφάλι μου ή βγάζοντας ακαδημαϊκά άπλυτα στη φόρα.....	218
5. Η πλεγμένη κάλτσα.....	281
6. Έλληνες φέροντες έδρες: έδρες φέρουσες Έλληνες.....	306
7. <i>Plus en vous</i> . Κολέγιο St Antony's.....	347
Επίλογος.....	407
Παράρτημα	
Εικόνες.....	418
Ευρετήριο κύριων ονομάτων.....	431

Ευχαριστίες

Γράφοντας αυτό το χρονικό, ωφελήθηκα τα μέγιστα από τα σχόλια της Μαίρη Τζο Κλογκ, του Λαρς Μπερέντζεν, του Νικ Μπούρα, του Δημήτρη Λιβάνιου, του Πίτερ Μάκριτζ και του Ιωάννη Ιατρίδη. Η συνήθης δήλωση ότι κανείς από τους παραπάνω δεν φέρει καμία ευθύνη για όσα έγραψα ισχύει εδώ στο έπακρο.

Εισαγωγή

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 δούλευα πάνω σ' ένα βιβλίο το θέμα του οποίου έβρισκα συναρπαστικό αλλά το οποίο, όταν δημοσιεύθηκε, έμελλε να μου προκαλέσει απρόσμενες δυσκολίες. Οι έρευνές μου με οδήγησαν ένα απόγευμα στο Senate House,¹ τον σχεδόν σταλινικό μονόλιθο που ρίχνει την καταθλιπτική σκιά του πάνω στο Μπλούμσπερι και στεγάζει το αρχείο του Πανεπιστημίου του Λονδίνου. Είναι ένα κακορίζικο κτίριο. Τη δεκαετία του 1930, ενόσω χτιζόταν, ο τότε αντιπρόεδρος, κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψής του στο εργοτάξιο για να επιθεωρήσει την πρόοδο των εργασιών, συνεθλίβη από το καροτσάκι ενός εργάτη που κατακρημνίστηκε από ένα ημιτελές φρεάτιο ανελκυστήρα, και πέθανε ύστερα από λίγο. Πρωτάκουσα αυτή τη μακάβρια ιστορία σε μια διάλεξη για την αρχιτεκτονική του πανεπιστημίου που δόθηκε το 1986 με αφορμή την 150ή επέτειο από την ίδρυσή του. Η ιστορία προκάλεσε κάποια ντροπαλά, πνιχτά γελάκια στο κοινό, το οποίο αποτελούσαν κυρίως ακαδημαϊκοί. Ο εν λόγω αντιπρόεδρος ήταν αναμφίβολα ένας μετριοπαθής και ιδιαίτερα μορφωμένος άνθρωπος, αδιαμφισβήτητης εντιμότητας και υποδειγματικής αμεροληψίας, πάντοτε έτοιμος να υπερασπιστεί την ακαδημία ενάντια στους προ των πυλών βαρβάρους. Αλλά κάποιοι στο κοινό ίσως ευχήθηκαν στιγμιαία και εντελώς ποταπά μια παρόμοια τύχη στους άεργους, οκνηρούς αντιπρυτάνεις που οι ίδιοι τύχαινε να γνωρίζουν, μιας και η διάλεξη δόθηκε την εποχή που οι «μεταρρυθμίσεις» της Θάτσερ προκαλούσαν χάος στο πανεπιστημιακό σύστημα της Βρετανίας και ορισμένοι αντιπρυτάνεις είχαν προβάλει κάτι παραπάνω από συμβολική αντίσταση. Ήταν εντελώς ταιριαστό που το Senate House, το οποίο είχε επιταχθεί κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από το Υπουργείο Πληροφοριών, είχε χρησιμεύσει στον Τζορτζ Όργουελ ως πρότυπο για το Υπουργείο Αλήθειας στο δυστοπικό του μυθιστόρημα *Χίλια Εννιακόσια Ογδόντα Τέσσερα*. Το μότο του

1. Διοικητικό κέντρο του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και έδρα της Πρυτανείας, ο «Οίκος της Συγκλήτου» ανεγέρθη στα μέσα της δεκαετίας του 1930 και κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στέγαζε το Υπουργείο Πληροφοριών.

υπουργείου (μιλάμε για αυτό της Αλήθειας και όχι για το Πληροφοριών) ήταν «Η Άγνοια είναι Δύναμη» – κι αυτό ιδιαίτερος ταιριαστό.

Ο σκοπός της επίσκεψής μου στο Senate House ήταν να συμβουλευτώ τα χρονολογούμενα από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 πρακτικά των συνεδριάσεων του Συμβουλίου Ιστορικών Σπουδών του Πανεπιστημίου, του οποίου ήμουν μέλος εκείνη την εποχή. Αυτά τα συμβούλια, από τα οποία υπήρχαν πάνω από 60 στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (το οποίο εύστοχα είχε ονομαστεί «πανεπιστήμιο βυζαντινής περιπλοκότητας»), ασχολούνταν με εντελώς καθημερινά ζητήματα, όπως η ύλη των μαθημάτων και ο διορισμός των εξεταστών. Δεν μου είχε περάσει ποτέ από το μυαλό ότι θα συναντούσα οποιαδήποτε δυσκολία θέλοντας να μελετήσω τα αρχεία του συμβουλίου ύστερα από εξήντα και πλέον χρόνια. Αλλά, όταν εξήγησα στην αρχαιοφύλακα ποιες καταχωρήσεις ήθελα να συμβουλευτώ, έδειξε να θορυβείται και μου είπε ότι τα πρακτικά του συμβουλίου ήταν κλειστά και μη προσβάσιμα στους ερευνητές για 100 χρόνια, και με έστειλε ευγενικά στο καλό. Μια επιστολή στον τότε πρόεδρο του Συμβουλίου, που κινούταν γενικώς στο πλαίσιο του: «Ιατρέ, θεράπευσον εαυτόν», γιατί οι επαγγελματίες ιστορικοί θα έπρεπε σίγουρα να είναι οι τελευταίοι άνθρωποι που βάζουν αχρείαστους περιορισμούς στην πρόσβαση σε αρχεία, μου εξασφάλισε μια ειδική άδεια για να συμβουλευτώ αυτά τα χαρτιά των εξήντα ετών που είχαν από καιρό αρχίσει να κιτρινίζουν. Αποδείχθηκαν ακριβώς όσο αθώα και βαρετά φαίνονταν και, αλίμονο, δεν αποκάλυπταν κανένα σκοτεινό μυστικό.

Οι ιστορικοί είναι εξαιρετικοί στο να αξιώνουν πρόσβαση στα αρχεία των άλλων ανθρώπων, όσο ευαίσθητα και αν είναι. Είναι γνωστό ότι παραπονιούνται ως και για τον σχετικά γενναιόδωρο κανόνα των 30 χρόνων που ισχύει για τα βρετανικά επίσημα έγγραφα. Ήταν παράδοξο, ωστόσο, που, σαν κοινότητα, οι ιστορικοί του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, μία από τις μεγαλύτερες ομάδες επαγγελματιών ιστορικών στη χώρα, είχαν θέσει στα αρχεία τους ακριβώς το είδος των περιορισμών που όριζε η κυβέρνηση για την πρόσβαση στα υπερευαίσθητα αρχεία του ειδικού κλάδου της Σκότλαντ Γιαρντ ή σε έγγραφα σχετιζόμενα με τις υποθέσεις της βασιλικής οικογένειας. Για να είμαι δίκαιος, φαντάζομαι ότι ελάχιστοι από τους τότε συναδέλφους μου είχαν γνώση αυτών των δρακόντιων νόμων. Άλλωστε, ποιος, εξαιρουμένου εμού, θα ενδιαφερόταν να κοιτάξει κάποια τόσο μονότονα έγγραφα και έτσι να πληροφορηθεί την απαγόρευση;

Ο περιορισμός στην πρόσβαση ίσως να ήταν παράδοξος, αλλά σίγουρα δεν ήταν ασυνήθιστος. Γιατί τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, τουλάχιστον στη Βρετανία, επιδεικνύουν χαρακτηριστική απροθυμία στο να επιτρέπουν την πρόσβαση στα αρχεία τους ίσως από φόβο πως μπορεί να βγουν στη φόρα τα, διόλου ευκαταφρόνητα σε όγκο,

άπλυτά τους εις βάρος της καλής τους φήμης. Είναι αξιοπερίεργο το γεγονός ότι εμείς οι ιστορικοί ερευνούμε σπάνια τα δικά μας, κατά καιρούς θολά, πεπραγμένα με την επιμονή και την επιμέλεια που δείχνουμε για τις υποθέσεις των άλλων. Το αμερικανικό περιοδικό *Lingua Franca*, για μια δεκαετία περίπου, είχε αποτελέσει όχημα για την αποκάλυψη ορισμένων από τις πιο ύποπτες πτυχές της ακαδημαϊκής ζωής, αλλά το 2001 διέκοψε την έκδοσή του κάτω από προσφυώς μυστηριώδεις συνθήκες. Μία από τις μεγάλες υπηρεσίες του ήταν ότι δημοσίευσε λεπτομέρειες της έξοχης παρωδίας του μεταμοντερνισμού από τον Άλαν Σόκαλ, ο οποίος, σύμφωνα με τα δικά του λόγια, είναι «ένα παστίς από αριστερή αερολογία, κολακευτικές αναφορές, πομπώδη αποφθέγματα, και απερίφραστες ανοησίες». Αλλά, εν γένει, παρότι οι ελαιώνες της Ακαδημίας μπορεί να προσελκύουν ανά διαστήματα το ενδιαφέρον των μυθιστοριογράφων, σπάνια αντιμετωπίζονται ως θέμα κατάλληλο για ακαδημαϊκή έρευνα.

Η επιθυμία μου να συμβουλευτώ τα εν λόγω αρχεία είχε να κάνει με μια ξεχασμένη από καιρό διαμάχη για τις υποθέσεις του King's College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου – το ίδρυμα στο οποίο εργαζόμουν εκείνη την εποχή. Επρόκειτο για τη μανιασμένη, και τώρα τελευταία γνωστή σε όλους, φιλονικία που ξέσπασε στις αρχές της δεκαετίας του 1920 ανάμεσα, από τη μία πλευρά, στον νεαρό Άρνολντ Τόινμπι, τον πρώτο κάτοχο της Έδρας Νεοελληνικής και Βυζαντινής Ιστορίας, Γλώσσας και Λογοτεχνίας Κοραή, και, από την άλλη, τους πλούσιους Ελληνοάγγλους οι οποίοι, προς το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, είχαν καταβάλει τη μερίδα του λέοντος για την προικοδότησή της, τους υποστηρικτές τους μέσα στο κολέγιο και το πανεπιστήμιο, καθώς και την ελληνική κυβέρνηση, η οποία είχε επίσης συνεισφέρει οικονομικά στο νεοσύστατο τμήμα. Η περιπλοκή, στη ρίζα της οποίας βρισκόταν η συμπάθεια του Τόινμπι προς τον τουρκικό εθνικιστικό αγώνα κατά τη διάρκεια του άτυχου ελληνοτουρκικού πολέμου της περιόδου 1919-1922, είχε ως αποτέλεσμα αυτό που ο ίδιος όρισε ως «ακούσια παραίτηση» από την έδρα του το 1924, εν μέσω έντονων αντεγκλήσεων και αξιοσημείωτης δημόσιας αντιπαράθεσης. Ο καβγάς αυτός ελάχιστα έβλαψε τον Τόινμπι, γιατί προχώρησε στη σταδιοδρομία του και κατέληξε να γίνει ένας από τους πιο γνωστούς ιστορικούς του 20ού αιώνα, όχι μόνο στη Βρετανία αλλά και στον κόσμο ολόκληρο. Στα τέλη της δεκαετίας του 1940, ο «Ιστορικός Τόινμπι» έφτασε ως και να φιγουράρει στο εξώφυλλο του περιοδικού *Time* ως γκουρού της παγκόσμιας ιστορίας. Με χαρακτηριστική υπερβολή ειπώθηκε γι' αυτόν πως «βρήκε την ιστορία πτολεμαϊκή και την άφησε κοπερνίκεια». Όταν πέθανε, το 1975, το *Der Spiegel* τον χαιρέτησε ως τον πιο φημισμένο ιστορικό εκείνης της εποχής.

Η έδρα Κοραή είναι η μητέρα και ο πατέρας του, όχι ασυνήθιστου σήμερα, στον

αγγλόφωνο κόσμο, φαινομένου της «εθνικής» έδρας, με άλλα λόγια μιας έδρας με στόχο, φανερό ή κρυφό, να νομιμοποιήσει και να προωθήσει τις εθνικές βλέψεις των δωρητών, είτε πρόκειται για κυβερνήσεις είτε για ιδιώτες, που προσφέρουν τα χρήματά τους. Όχι άδικα, η ιστορία της έχει χαρακτηριστεί αιματοβαμμένη. Επιπλέον, όπως θα δούμε, από την εσπευσμένη αποχώρηση Τόινμπι από το King's College και έπειτα, η έδρα Κοραή έχει αντιμετωπιστεί με ένα κάποιο βαθμό καχυποψίας από ορισμένους στην ελληνική παροικία της Βρετανίας, που εξακολουθούν να βλέπουν την έδρα ως ιδιοκτησία τους. Το ξετύλιγμα των πολλών κλώνων αυτής της περιέργης και μπερδεμένης, αλλά κατά τη γνώμη μου πολύ ενδιαφέρουσας, ιστορίας ακαδημαϊκής και πολιτικής ίντριγκας αποδείχτηκε μία συναρπαστική άσκηση, όμοια κατά ένα τρόπο με τη συγγραφή ενός αστυνομικού διγημάτος. Όταν έδωσα ένα αντίγραφο του βιβλίου που προέκυψε στον Ραλφ Ντάρεντορφ φτάνοντας στην τελευταία και πιο ευχάριστη ακαδημαϊκή μου θέση, το Κολέγιο St Anthony's στην Οξφόρδη, του οποίου ήταν τότε διευθυντής, με ευχαρίστησε για αυτό που χαρακτήρισε ως «το θρίλερ» μου. Ήμουν, πράγματι, τυχερός που κατάφερα να ανακαλύψω έναν όγκο υλικού ο οποίος μου επέτρεψε να γράψω μια λεπτομερή –μερικοί, μάλιστα, ίσως τη θεωρήσουν υπερβολικά λεπτομερή– ανατομία μιας από τις μεγάλες ακαδημαϊκές *causes celebres*² στη Βρετανία των αρχών του 20ού αιώνα, μολοντί ήταν μια ιστορία που είχε πλήρως ξεχαστεί τον καιρό που εμφανίστηκε η μελέτη μου. Ένας κριτικός έγραψε ότι ήταν μια από «τις πληρέστερες καταγραφές της διαδικασίας κάθε βρετανικού πανεπιστημιακού διορισμού». Θα μπορούσε να έχει προσθέσει «και της ανατροπής του». Οι πανεπιστημιακοί διορισμοί, όπως γνωρίζει ο καθένας στην ακαδημαϊκή ζωή, προκαλούν, όχι σπάνια, διαφωνίες, ωστόσο οι μηχανογραφίες που συνδέονται με αυτούς μπορεί συχνά να σχολιάζονται στο πλαίσιο του κουτσομπολιού, σπάνια όμως, δυστυχώς, καταγράφονται.

Όταν πια η εργασία μου δημοσιεύτηκε, αρχικά το 1985 ως ένα πολύ εκτενές άρθρο, και έπειτα το 1986 ως ένα αντιστοίχως μικρό βιβλίο, άρχισε σταδιακά να διαμορφώνεται μέσα μου αυτό που ενδεχομένως έπρεπε να μου είναι σαφές από την αρχή. Δηλαδή ότι το να γράφεις ανοιχτά για τους μάλλον μεγάλους σκελετούς στη ντουλάπα του ιδρύματος για το οποίο εργάζεσαι ίσως να μην είναι και η ευφύστερη κίνηση για την καριέρα σου, ειδικά όταν η ιστορία εμπλέκει πλούσιους ευεργέτες και εμφανίζεται σε μια στιγμή που το κολέγιο βρίσκεται σε ένδεια και σκοπεύει να πάει ξανά, με απλωμένο χέρι, να ζητήσει χρήματα από τους ευκατάστατους Έλληνες. Πράγματι, η συγγραφή του *Politics and the Academy: Arnold Toynbee and the Koraes Chair* [Πολιτική και Ακαδημία: ο Άρνολντ Τόινμπι και η Έδρα Κοραή] δεν

2. Επίμαχο ζήτημα, αμφιλεγόμενη υπόθεση (γαλλικά στο πρωτότυπο).

ήταν άσχετη με την αποχώρησή μου από το King's College λίγα χρόνια αργότερα μέσα σε ένα κλίμα που, όπως κι αυτό που περιέβαλε την αποχώρηση του Τόινμπι από το ίδιο ίδρυμα, δεν ήταν καθόλου φιλικό. Εκείνο τον καιρό, σκέφτηκα σοβαρά να γράψω ένα βιβλίο σχετικά με το πώς η συγγραφή ενός βιβλίου για την ακούσια αποχώρηση του Τόινμπι ήταν ένας παράγοντας, αν και ίσως μικρός, που συνέβαλε στη δική μου αποχώρηση. Όμως όσο περισσότερο το σκεφτόμουν τόσο περισσότερο καταλάβαινα ότι αυτό δεν ήταν παρά μόνο ένα, αν και κατά πολύ πιο δυσάρεστο, από μία σειρά ατυχών επεισοδίων στην πορεία μιας ακαδημαϊκής καριέρας που ήταν σε πολύ μεγάλο βαθμό επικεντρωμένη στη μελέτη της νεώτερης ιστορίας και πολιτικής της Ελλάδας, ένα πραγματικό βασανιστήριο.

Θεωρούσα ότι ίσως υπήρχε κάποιο ενδιαφέρον, ή ακόμα και ένας σκοπός, στο να καταγράψω μερικά από αυτά τα «ατυχή γεγονότα», κυρίως διότι τα συχνά σκοτεινά συμβάντα που λαμβάνουν χώρα πίσω από τη σκηνή, στα *παρασκήνια* όπως λένε οι Έλληνες, της ακαδημαϊκής ζωής, σπάνια βλέπουν το φως της ημέρας. Υπάρχουν, φυσικά, κάποιες αξιοσημείωτες εξαιρέσεις, αλλά όταν οι ιστορικοί γράφουν για τις δικές τους υποθέσεις, συχνά τείνουν να αμελούν το διάσημο ρητό του Ράνκε ότι η ιστορία πρέπει να γράφεται, όσο αυτό είναι δυνατόν, «wie es eigentlich gewesen», όπως ακριβώς συνέβη. Η έκφραση ότι «η πολιτική της ακαδημίας είναι τόσο βάρβαρη επειδή η πίτα είναι τόσο μικρή» (προφανώς ειπωμένη όχι από τον Χένρι Κί-σινγκερ, όπως του αποδίδεται κάποιες φορές, αλλά από τον Τζέσι Άνρου, κάποιον πολιτικό της πολιτείας της Καλιφόρνιας) είναι εύστοχη σε βαθμό που μας φέρνει σε αμηχανία, ενώ ο Φ.Μ. Κόρνφορντ, υφηγητής του Κέιμπριτζ, στον περίφημο οδηγό του για τον επίδοξο πολιτευόμενο στην ακαδημία, *Micrographia Academica*, που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1908, προειδοποιούσε ότι το να εμπλακεί κανείς στην πολιτική της ακαδημίας σήμαινε να εισέλθει σε έναν «κόσμο παραφροσύνης».

Παρ' όλα αυτά, οι ιστορίες ακαδημαϊκής ίντριγκας και μηχανορραφίας μπορούν να είναι διασκεδαστικές, αν και σπάνια εμψυχωτικές. Ένα συναρπαστικό ακαδημαϊκό απομνημόνευμα, που αναφέρεται στο σημείο επαφής μεταξύ ιστορίας και πολιτικής, είναι το *History at War: The Campaigns of an Historian* [Εμπόλεμη Ιστορία: Οι εκστρατείες ενός ιστορικού] (1998) του Νομπλ Φράνκλαντ. Δηγείται, *inter alia*,³ τους καυγάδες που είχε ο ίδιος ως επίσημος ιστορικός, μαζί με τον Τσαρλς Γουέμπστερ, του στρατηγικού πολέμου από αέρος κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με μερικές από τις δυναμικές προσωπικότητες της Βασιλικής Πολεμικής Αεροπορίας κατά την περίοδο του πολέμου, οι οποίοι υποστήριζαν θερμά τον βομβαρδισμό γερμανικών πόλεων αντί να βάλουν στο στόχαστρο την παρεμπόδιση των μετα-

3. Μεταξύ άλλων.

φορών και την παραγωγή πετρελαίου. Μία ακόμη διδακτική ιστορία ακαδημαϊκής ίντριγκας είναι η καταγραφή της αποτυχίας του Έλι Κεντούρι να χριστεί διδάκτωρ, έπειτα από τις σπουδές του στο νεοσύστατο St Anthony College, όπου έμελλε να τελειώσω την ακαδημαϊκή μου καριέρα. Είχε την ατυχία να έρθει σε διένεξη με έναν από τους εξεταστές του, έναν ακόμα μεγαλόσχημο, τον Σερ Χάμιλτον Γκιμπ, τον καθηγητή στη Λοδιανή έδρα Αραβικών στην Οξφόρδη, ο οποίος επέμεινε πως ο Κεντούρι έπρεπε να κάνει σημαντικές αλλαγές στη διατριβή του. Ο Κεντούρι θεώρησε ότι οι αλλαγές αυτές ήταν αδικαιολόγητες και αρνήθηκε να τις κάνει. Βάσει της προαναφερθείσας και μη τροποποιημένης διατριβής, που σύντομα κυκλοφόρησε σε βιβλίο, βρήκε θέση στο London School of Economics και η καριέρα του πήγε από το καλό στο καλύτερο. Στην εισαγωγή μιας μεταγενέστερης έκδοσης της μελέτης που είχε προκαλέσει τη μήνη του Γκιμπ, *England and the Middle East: The Destruction of the Ottoman Empire 1914-1921* [Η Αγγλία και η Μέση Ανατολή: Η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1914-1921] (1987), ο Κεντούρι αφηγήθηκε αυτή την ωφέλιμη ιστορία και έδειξε το ίσως αυταπόδεικτο γεγονός πως ακόμα και οι διακεκριμένοι εξεταστές διδακτορικών δεν είναι αλάθητοι.

Ακόμα πιο πρόσφατα, στο έργο της με τον παιγνιώδη τίτλο *History Lesson: A Race Odyssey* [Μάθημα ιστορίας: Μια φυλετική Οδύσσεια] (2008), η Μαίρη Λέφοκοβιτς κατέγραψε τις μάχες της στο Wellesley College με έναν συνάδελφό της, τον Άντονι Μάρτιν, ο οποίος δίδασκε στο πρόγραμμα Αφρικανικών Σπουδών ότι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν σφετεριστεί τη φιλοσοφία των Αιγυπτίων και την είχαν πλασάρει ως δική τους. Αυτό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο βιβλίο της είναι ότι τα έβαλε με ένα μέλος της δικής της σχολής. Μία ακόμη επική ακαδημαϊκή κόντρα καταγράφεται στο *Beyond Chutzpah: On the Misuse of Anti-Semitism and the Abuse of History* [Πέρα από το *Chutzpah*: Περί της κακομεταχείρισης του αντισημιτισμού και την κατάχρηση της ιστορίας] (2η έκδοση, 2008), του Νόρμαν Φινκελστάιν. Είναι μια οξεία κριτική στο έργο του Άλαν Ντέρσοβιτς *The Case for Israel* [Υπεράσπιση του Ισραήλ] (2003), η οποία προκάλεσε την παρέμβαση του καθηγητή του Χάρβαρντ στην επανεξέταση της μονιμότητας του Φινκελστάιν, η οποία, σκανδαλωδώς, ήταν αρνητική.

Το *Raymond Carr: The Curiosity of the Fox* [Ρέιμοντ Καρ: Η περιέργεια της αλεπούς] (2013) της Μαρία Χεσούς Γκονζάλες ρίχνει διαπεραστικό φως στην ακαδημαϊκή καριέρα του δεύτερου διευθυντή του St Anthony's, στους παράγοντες που συντελούν στο να αποτελεί το κολέγιο ένα τόσο παράδοξο ίδρυμα, και στις περίεργες πρακτικές της Οξφόρδης γενικότερα. Έχει πολλά να πει για τη θητεία του Καρ ως διευθυντή μεταξύ 1968 και 1987, τρία χρόνια πριν πάω εγώ στο κολέγιο, και τις όχι εντελώς επιτυχημένες προσπάθειές του να βρει πόρους και να καταπολεμήσει

την κοινή πεποίθηση που θεωρούσε το ίδρυμα παράρτημα της ΜΙ6 (Μυστική Υπηρεσία Πληροφοριών). Πλησιάζοντας στο τέλος της θητείας του φαίνεται ότι κουράστηκε με όλους εκείνους τους συναδέλφους του που χαρακτηριστικά αποκαλούσε «απαιτητικές πριμαντόνες». Παραδόξως, όταν η εκκεντρική Λουντμίλα Ζίβκοβα, η κόρη του αρχηγού του βουλγαρικού κομμουνιστικού κόμματος, Τοντόρ Ζίβκοφ, επελέγη, κάτω από μη ικανοποιητικές συνθήκες, για μια υποτροφία στο κολέγιο χρηματοδοτούμενη από τον Ρόμπερτ Μάξγουελ, ο Καρ τη βρήκε μια «αξιαγάπητη νεαρή κυρία».

Τα ακαδημαϊκά απομνημονεύματα, παρότι διδακτικά και μερικές φορές διασκεδαστικά, μπορούν επίσης να σοκάρουν. Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα ενός τέτοιου βιβλίου είναι το *Marginal Comment* [Σχόλιο στα περιθώρια] (1994) του κλασικιστή Κένεθ Ντόβερ. Πρώην πρόεδρος της Βρετανικής Ακαδημίας, ο Ντόβερ, έγραψε *inter alia*, ότι την περίοδο που ο ίδιος ήταν πρόεδρος του Κολεγίου Corpus Christi, στην Οξφόρδη, δεν θα είχε «κανέναν ενδοιασμό να προκαλέσει τον θάνατο ενός συναδέλφου του [του ιστορικού Τρέβορ Άστον] από την απουσία του οποίου το κολέγιο θα ωφελούταν». «Το πρόβλημά μου», έγραψε, «ήταν ένα πρόβλημα που αισθάνομαι υποχρεωμένος να το εκφράσω με ωμή ειλικρίνεια: πώς να τον σκοτώσω χωρίς να μπω σε μεελάδες». Ο Βίκτορ Ντέιβις Χάνσον και ο Τζον Χιθ αναφέρονται σ' αυτές τις μακάβριες αποκαλύψεις στον εκπληκτικό και ιδιαίτερα γλαφυρό φιλιππικό τους σχετικά με τον «μικροσκοπικό, αιμομικτικό και παρακμάζοντα κόσμο των Κλασικών», *Who Killed Homer? The Demise of Classical Education and the Recovery of the Greek Wisdom* [Ποιος σκότωσε τον Όμηρο; Ο θάνατος της κλασικής εκπαίδευσης και η ανάκτηση της ελληνικής σοφίας] (2001). Έχουν να κάνουν μια σχεδόν εξίσου συνταρακτική αποκάλυψη: ότι η Τζούντιθ Χάλετ, καθηγήτρια κλασικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Μέριλαντ και εξέχον μέλος της αδελφότητας των Αμερικανών κλασικιστών, της Ένωσης Αμερικανών Φιλολόγων, κατήγγειλε τους συγγραφείς στο FBI ως πιθανούς υπόπτους στην έρευνα που γινόταν τότε για τον εντοπισμό του «Unabomber», του «αναρχο-πριμιτιβιστή» τρομοκράτη που αποδείχτηκε ότι ήταν ο πρώην καθηγητής μαθηματικών στο Πανεπιστήμιο, Θίοντορ Καζίνσκι. Η υπόδειξη έγινε προφανώς με βάση το ότι οι οξύτατα διατυπωμένες απόψεις των συγγραφέων σχετικά με την παρούσα κατάσταση των κλασικών σπουδών στις ΗΠΑ ήταν όμοιες με αυτές ενός διαταραγμένου πνευματικά δολοφόνου. Βλέπετε πόσο αγαπιούνται αυτοί οι κλασικιστές. Παρεμπιπτόντως, η καθηγήτρια Χάλετ είναι η συν-επιμελήτρια της, σύμφωνα με τα λόγια της, «πρώτης συλλογής από θεωρητικά εμπεριστατωμένη “ιδιοχειρή” γραφή στον τομέα των κλασικών σπουδών». Υποθέτω ότι μπορώ ίσως και εγώ να δηλώσω ανάλογα ότι αυτά τα απομνημονεύματα είναι ένα από τα πρώτα

«ιδιόχειρα» γραπτά στον χώρο των νεοελληνικών σπουδών, παρά την ολοκληρωτική απουσία οιασδήποτε θεωρητικής τεκμηρίωσης.

Τα απομνημονεύματά μου δεν περιέχουν μακάβριες αποκαλύψεις ή μετά βίας πιστευτούς ισχυρισμούς. Περιέχουν, ωστόσο, υλικό που δεν βλέπει συχνά το φως της ημέρας σχετικά με τη διαδικασία των ακαδημαϊκών διορισμών σε ένα συγκεκριμένο, κάπως αιγυμιακό τομέα. Ο όρος «βυζαντινός» έχει περάσει τις τελευταίες δεκαετίες στην αγγλική γλώσσα ως συνώνυμο του όρου δόλιος και μπερδεμένος. Ένα πρόσφατο παράδειγμα εμφανίστηκε στο περιοδικό *New Yorker* λίγο μετά την εκλογή του Ντόναλντ Τζ. Τραμπ στην προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών, «σε έναν Λευκό Οίκο που χαρακτηρίζεται από χάος και συγκρούσεις – μία βυζαντινή αυλή υπό την αρχηγία ενός τηλεοπτικού σταρ των ριάλιτι, μέλη της οικογένειας και έναν κύκλο από ιδεολόγους και πιστούς». Το κατά πόσο οι «βυζαντινές» μηχανορραφίες που υπό αυτή την έννοια τείνουν να συνοδεύουν, απολύτως ταιριαστά, μπορεί να πει κανείς, τους διορισμούς στον τομέα των Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών απαντούν και σε άλλους ακαδημαϊκούς τομείς εναπόκειται σε άλλους να το αποκαλύψουν, αν και είμαι απολύτως βέβαιος ότι κάτι τέτοιο συμβαίνει. Σίγουρα, τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού προσπαθούν να καλύπτουν τις δραστηριότητές τους με ένα πέπλο μυστικότητας. Όταν, στα τέλη του 1990, ο καθηγητής Τσαρλς Νέσον της Νομικής Σχολής του Χάρβαρντ έπιασε έναν από τους φοιτητές του να προσπαθεί να διατηρήσει το τείχος μυστικότητας που περιέβαλε την απόφαση του πανεπιστημίου να αρνηθεί τη μονιμότητα στον πολιτικό επιστήμονα Πίτερ Μπέσκοβιτς, ο Νέσον δήλωσε πως το Χάρβαρντ: «Είχε χτιστεί με βάση τη μυστικότητα [...] η ιδέα της εχεμύθειας διαπνέει το πανεπιστήμιο και είναι ριζωμένη μέσα μας».

Είναι περιττό να αναφέρω ότι οι κατεργαριές και οι ίντριγκες που εξιστορώ ρίχνουν φως σε μια πλευρά της ακαδημαϊκής ζωής που σπάνια λογίζεται αξιομνημόνευτη στις επίσημες ιστορίες των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Αυτές τείνουν να είναι άγευστες, στην καλύτερη, και μνημειωδώς ανιαρές, στη χειρότερη περίπτωση. Ένας από τους συντελεστές σε μία πρόσφατη ιστορία του πανεπιστημίου του Σαουθάμπτον είδε το κομμάτι του να ευνοχίζεται κατόπιν εντολής του τμήματος διεθνών σχέσεων του πανεπιστημίου σε τέτοια έκταση ώστε θύμιζε «ετήσιο απολογισμό μιας εταιρείας περιορισμένης ευθύνης». Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανεπάρκειας τέτοιων ιστοριών είναι ο συλλογικός τόμος *SOAS Since the Sixties* (2003), ο οποίος εξετάζει την πρόσφατη ιστορία της Σχολής Ανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών (School of Oriental and African Studies, SOAS), του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, ένα ίδρυμα παρόμοιο, αν και αισθητά μεγαλύτερο, με τη Σχολή Σλαβονικών και Ανατολικοευρωπαϊκών Σπουδών (School of Slavonic and

East European Studies, SSEES), όπου δίδαξα τη δεκαετία του 1970. Το SOAS και το SSEES είχαν εκείνη την περίοδο κάποια κοινά προβλήματα, κυρίως το αυταρχικό στιλ διοίκησης.

Το *SOAS Since the Sixties* είναι γεμάτο εγκώμια για τον Σίριλ Φίλιπς, τον διευθυντή του SOAS μεταξύ 1957 και 1976. Ο Φίλιπς ήταν αναμφίβολα ικανότατος διοικητικά και επιδέξιος πολιτικά στον ακαδημαϊκό χώρο, ωστόσο το βιβλίο δίνει πολύ λίγες ενδείξεις για τον αυταρχικό τρόπο με τον οποίο ο Φίλιπς και μια χούντα από διευθυντές τμημάτων, που κατά κύριο λόγο έδιναν πολύ μικρή σημασία στις απόψεις των κατωτέρων τους, χειρίζονταν τις υποθέσεις του πανεπιστημίου.

Η συνεισφορά του στις κοινωνικές επιστήμες είχε ως αποτέλεσμα η άλλοτε χαρούμενη και συνεργατική ατμόσφαιρα στο Τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών του SOAS να καταλήξει σε πικρία, εχθρότητα και ασυνεννοησία. Αυτή η θλιβερή, αλλά, αλίμονο, σε καμία περίπτωση ασυνήθιστη κατάσταση εκδηλώθηκε με την εκπαράθρωση του μαρξιστή οικονομολόγου, Δρ. Μπίμπλαπ Ντασγκούπτα, για υποτιθέμενη «έλλειψη αφοσίωσης» στο τμήμα του. Επρόκειτο για ένα είδος *cause celebre*, και προκάλεσε, έτσι μας λέει ο συγγραφέας, «σοβαρή ανησυχία» τόσο στο πανεπιστήμιο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, παρόλο που ανοίγει την όρεξη του αναγνώστη, λέγοντας ότι δεν είχε στέρεη βάση η μη ανανέωση του διορισμού του· ότι δεν είχαν ακολουθηθεί οι ορθές διαδικασίες· και ότι ο Ντασγκούπτα είχε αντιμετωπιστεί βίαια, ο συγγραφέας επιμένει ότι το γραπτό του δεν αποτελεί τον κατάλληλο χώρο για να δώσει λεπτομέρειες σχετικά με μία διαμάχη που ξεκάθαρα διαίρεσε το πανεπιστήμιο από πάνω ως κάτω, περίπου όπως η υπόθεση Τόινμπι πόλωσε το King's College στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Αλλά εάν η ιστορία του SOAS τα τελευταία χρόνια δεν είναι ο κατάλληλος χώρος για μια λεπτομερή καταγραφή της υπόθεσης Ντασγκούπτα, τότε πρέπει να αναρωτηθεί κανείς ποιος χώρος θα ήταν ο κατάλληλος.

Ενώ μαθαίνουμε κάτι για τον Μάλκολμ Κάλντγουελ, τον λέκτορα στην οικονομική ιστορία της Νοτιοανατολικής και Ανατολικής Ασίας, και για τη μαρξιστική κριτική του στον ιμπεριαλισμό και την υπανάπτυξη από την Ινδονησία ως την Κίνα, δεν μαθαίνουμε τίποτα για τη δολοφονία του το 1978, κάτω από συνθήκες που παραμένουν μέχρι σήμερα άγνωστες, εκείνου του απροκάλυπτου υποστηρικτή των Κόκκινων Χμερ στην Καμπότζη, ενόσω διέμενε σε ένα κυβερνητικό ξενοδοχείο στην Πνομ Πενχ κατόπιν πρόσκλησης του γενοκτόνου Πολ Ποτ. Περισσότερα και καλύτερα στοιχεία για τα σκάνδαλα στη ζωή του πανεπιστημίου περιέχονται όχι στον τόμο που δημοσιεύθηκε από το ίδιο το SOAS, αλλά σε ένα φυλλάδιο του 1973, με τίτλο *Oriental Despotism*, γραμμένο από έναν αντιφρονούντα που ανήκε στο προσωπικό, τον Ραλφ Ράσελ, μελετητή της ούρντου στη Σχολή.

Το *SOAS Since the Sixties* είναι ωστόσο ακριβές όσον αφορά στην περιγραφή της ατμόσφαιρας κλειστής λέσχης που επικρατούσε στο SOAS ως τη δεκαετία του 1960. Όταν η σύζυγός μου, Μαίρη Τζο, στα τέλη της δεκαετίας του 1960, εργαζόταν πάνω σε μία βιβλιογραφία για την προϊσλαμική Περσία υπό την καθοδήγηση του Τζ.Ντ. Πίρσον, βιβλιοθηκονόμου της σχολής και δημιουργού του *Index Islamicus*, διαπίστωσε ότι ήταν ανεπιθύμητη στο εντευκτήριο των καθηγητών χάρη στη συμπεριφορά ορισμένων ακαδημαϊκών, από αυτούς που εμφανίζονταν στο SOAS μια φορά την εβδομάδα για να διδάξουν κάποια άγνωστη ανατολική ή αφρικανική γλώσσα πριν αποσυρθούν στα σπίτια τους στο Ντόρσετ ή σε κάποια εξίσου ευχάριστη περιοχή. Τουλάχιστον αυτά τα στραβόξυλα έκαναν μια εβδομαδιαία εμφάνιση. Ο καθηγητής της κινεζικής τη δεκαετία του 1930 Σερ Ρέτζιναλτ Τζόνστον, φημολογείται ότι εμφανιζόταν στο SOAS μόνο μια φορά τον χρόνο, αναγκάζοντας τη Σχολή να προκηρύξει θέση για κάποιον άλλον, ώστε να διδάξει το μάθημά του. Φημολογείται ότι ο Τζόνστον ήταν ένας από αυτούς που έθεσαν υποψηφιότητα.

Το *History of the School of Slavonic and East European Studies 1915-1990* (1991),⁴ του αδελφού ινστιτούτου του SOAS, το οποίο έγραψε ο Ι.Γ. Ρόμπερτς, δίνει επίσης μία μερική μόνο εικόνα για το ίδρυμα στο οποίο διδάξα κατά τη δεκαετία του 1970. Ο τρόπος, π.χ., με τον οποίο παρουσιάζει ο Ρόμπερτς τον διωγμό που υπέστη στα τέλη της δεκαετίας του 1940, κατόπιν, όπως φαίνεται, εντολής του Υπουργείου Εξωτερικών, ο Άντριου Ρόθσταϊν, ένας δηλωμένος κομμουνιστής που έδινε διαλέξεις σε σοβιετικά ιδρύματα και στη συνέχεια ανέλαβε τη διεύθυνση της Βιβλιοθήκης Marx Memorial στο Κλάρκενγουελ, είναι ανεπαρκής. Αλλά θα έχω περισσότερα να πω για το πανεπιστήμιο και την ιστορία του όταν θα γράψω για τις δικές μου εμπειρίες ως μέλους αυτού που εκείνο τον καιρό αποτελούσε ένα προβληματικό ίδρυμα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η διαμάχη σχετικά με τον Τόινμπι, που δίχασε τόσο το King's College στις αρχές της δεκαετίας του 1920, μετά βίας αποσπά μια αναφορά στην εκατονταετή ιστορία του κολεγίου από τον Φ.Τζ.Κ. Χέρνσο (1929), ενώ παραλείπεται εντελώς στον τόμο του Γκόρντον Χιούλιν για την εκατοστή πεντηκοστή επέτειο (1978) καθώς και στην ιστορία της Κριστίν Κένιον-Τζόουνς που δημοσιεύθηκε για τον εορτασμό των 175 χρόνων του ιδρύματος (2003), αρκετό καιρό αφότου είχε κυκλοφορήσει το βιβλίο μου *Politics and the Academy*. Ωστόσο η Κένιον-Τζόουνς δεν αναφέρει ούτε τον διευθυντή του κολεγίου, τον Ρόναλτ Μπάροους, που ήταν υπεύθυνος για την ίδρυση της έδρας του Τόινμπι και ένας από τους βασικούς υποστηρικτές στη Βρετανία αυτού που σήμερα αποκαλούμε περιφερειακές σπουδές.

4. Σήμερα κυκλοφορεί η δεύτερη έκδοση (2009), αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη από τον Ρότζερ Μπάρτλετ [Roger Bartlett] για να καλύψει την περίοδο ως το 2005. [Σ.τ.Σ.]

Θα εκπλησσόμουν εάν αυτά που έχω να πω σ' αυτό το βιβλίο σχετικά με το King's College έβρισκαν μία θέση στη δισεκατονταετή ιστορία του Κολεγίου, αλλά είναι μάλλον απίθανο να βρισκομαι εδώ ώστε να το ελέγξω.

Πριν από μερικά χρόνια, ο Μ.Ρ.Ντ. Φουτ, ο μεγάλος ειδικός στις Επιχειρήσεις Ειδικών Αποστολών (Special Operations Executive, SOE), και εγώ ήμασταν δύο μέλη μια μικρής ομάδας από (στην περίπτωση μου εξαιρετικά βραδυκίνητους) ιστορικούς που εργάζονταν πάνω στην επίσημη ιστορία των SOE, εκείνος στην SOE των Κάτω Χωρών και εγώ στην SOE της Ελλάδας. Η στρατιωτική του διαγωγή (είχε υπηρετήσει στην Ταξιαρχία Ειδικών Εναέριων Υπηρεσιών στη διάρκεια του πολέμου) με έκαναν να τον βλέπω σαν Ανώτερο Βρετανό Αξιωματικό (SBO). Είχαμε τα δωμάτιά μας και οι δύο στο Παλιό Κτίριο του Ναυαρχείου στο Γουάιτχολ, και μία μέρα, με ύφος αληθινού SBO, με κάλεσε κοντά του και μου είπε πως είχε ακούσει ότι σκόπευα να γράψω σχετικά με τον καβγά στο King's που είχε οδηγήσει στην αποχώρησή μου από το κολέγιο. Μου είπε πως αν το έκανα, θα έχανα πολλούς φίλους. Σάστισα κάπως από αυτή την αναμφίβολα καλοπροαίρετη συμβουλή, αλλά κατάφερα να κρατηθώ και να μη του απαντήσω ότι το θέμα δεν τον αφορούσε. Το αν η πρόβλεψή του θα βγει αληθινή μένει να το δούμε, στην ηλικία μου πάντως έχω έναν ολοένα και πιο περιορισμένο αριθμό φίλων να χάσω.

Οι ιστορικοί, περισσότερο από κάθε άλλον, πρέπει να προσέχουν τις παγίδες που θα συναντήσουν στην προσπάθειά τους να γράψουν ιστορία «όπως ακριβώς συνέβη», όπως μας ζητούσε ο Ράνκε. Θα 'πρεπε να ξέρουν, συγκεκριμένα, πως οι αυτόπτες μάρτυρες μπορούν να σχηματίσουν διαφορετικές εντυπώσεις, πολλές φορές μάλιστα ριζικά διαφορετικές, για το ίδιο γεγονός. Συνήθιζα να αναφέρω στους φοιτητές μου ένα ελληνικό παράδειγμα αυτού του φαινομένου ως ωφέλιμη υπενθύμιση τού ότι ακόμα και οι καταγραφές των αυτοπτών μαρτύρων, όταν συντάσσονται αμέσως μετά το γεγονός από άτομα χωρίς απώτερο σκοπό, πρέπει να αντιμετωπίζονται με κάποια περίσκεψη. Το φθινόπωρο του 1944, ο Γουίνστον Τσόρτσιλ, όπως επιβεβαιώνει ο προσωπικός του γιατρός, Λόρδος Μόραν, υπέφερε από εξάντληση, τόσο σωματική όσο και πνευματική –καθόλου παράξενο για άνθρωπο της ηλικίας του, υποκείμενο, μάλιστα, σε τόσο ανυποχώρητες πιέσεις– η οποία εκδηλώθηκε ως μια αυξανόμενη εμμονή να αποτραπεί η κομμουνιστική επικυριαρχία στην Ελλάδα, μια επικυριαρχία που είχε αρχίσει να εδραιώνεται σε όλα τα Βαλκάνια.

Οι φόβοι του Τσόρτσιλ κορυφώθηκαν τον Δεκέμβριο του 1944 όταν, στην άρτι απελευθερωθείσα Αθήνα, τα βρετανικά στρατεύματα στράφηκαν εναντίον των κομμουνιστών ανταρτών, με τους οποίους ήταν μέχρι πρότινος σύμμαχοι. Ήταν, από κάθε άποψη, μια από τις χειρότερες στιγμές της πρωθυπουργίας του στη διάρκεια του πολέμου. Ο Τσόρτσιλ προσπάθησε να χρησιμοποιήσει το τεράστιο κύρος του

ως ηγέτη εν καιρώ πολέμου για να προσπαθήσει να δώσει ένα τέλος στη σύγκρουση και, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς του 1944, ζήτησε να ετοιμαστεί το προσωπικό του αεροπλάνο για μια ενδεχομένως πολύ επικίνδυνη πτήση στην Αθήνα. Στην αρχή, το περιβάλλον του δεν πήρε στα σοβαρά το σχέδιό του, και η κόρη του, Μαίρη, θυμόταν αργότερα πως είδε τη μητέρα της, Κλεμεντίν, να κλαίει για πρώτη φορά στα χρόνια του πολέμου, στην προοπτική να καταστραφούν τα Χριστούγεννα της οικογένειας. Ο Τσόρτσιλ, ωστόσο, επέμενε, και η παρέα, που περιελάμβανε τον Άντονι Ίντεν, τον υπουργό εξωτερικών, έφυγε για την Αθήνα για να παραστεί σ' αυτό που ο Τζον Κόλβιλ, ο προσωπικός γραμματέας του βοηθού του πρωθυπουργού, κάπως δικαιολογημένα θεώρησε ως την πιο περίεργη συνάντηση στην οποία είχε ποτέ παραστεί Βρετανός πρωθυπουργός και Υπουργός Εξωτερικών – υπό το φως μιας λάμπας και με τους πρωταγωνιστές ακόμα τυλιγμένους στα πανωφόρια τους. Στην πτήση της επιστροφής για το Λονδίνο, μία ή δύο μέρες αργότερα, ο Κόλβιλ σκέφτηκε ότι, εκτός από εκείνον, ο Μοράν και ο Πίρσον Ντίξον, ο κύριος προσωπικός γραμματέας του Ίντεν, είχαν επίσης καταγράψει τη δραματική έφοδο του Τσόρτσιλ στην Αθήνα. Διάβασαν ο ένας στον άλλον τα σχετικά χωρία από τα ημερολόγια τους: «Ήταν όλα σωστά, αλλά το καθένα ήταν γραμμένο από άλλη σκοπιά». «Πράγματι», σημείωσε ο Κόλβιλ, «αν παραλείπονταν τα ονόματα των συμμετεχόντων, θα μπορούσαμε καλύτερα να διαβάζουμε την περιγραφή τριών διαφορετικών γεγονότων».

Ο ανά χείρας τόμος βασίζεται στο ογκώδες αρχαιακό υλικό που έχω συγκεντρώσει τον τελευταίο μισό αιώνα. Ο αναγνώστης με συγχωρήσει αν δεν καταφέρω να ακολουθήσω το παράδειγμα του Κένεθ Ντόβερ και να συμπεριλάβω θέματα που ίσως φαίνονται γελοία, δυσάρεστα, άξια περιφρόνησης ή αηδιαστικά, ή, τουλάχιστον, αν δεν τα καταφέρω συχνά. Έχω απόλυτη επίγνωση ότι μερικοί από όσους διαβάσουν αυτή την αφήγηση θα έχουν διαφορετικές οπτικές για τα γεγονότα που περιγράφονται και ελπίζω ότι θα τις εκφράσουν.

RICHARD CLOGG

Ο ΕΠΙΜΟΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

Ο Βρετανός ιστορικός Ρίτσαρντ Κλογκ έζησε από κοντά τις πρώτες μέρες της απριλιανής δικτατορίας και συνδέθηκε στενά με τον αντιδικτατορικό αγώνα, κυρίως ως συνεργάτης της ελληνικής υπηρεσίας του BBC. Βαθύς γνώστης της Ελλάδας και της ιστορίας της, θα διδάξει επί χρόνια ελληνική ιστορία στο King's College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και θα έχει μια εκ των έσω εμπειρία των Ελληνικών Σπουδών στην Αγγλία και της επιρροής των Ελλήνων χρηματοδοτών και των πολιτικών συμφερόντων στη διαμόρφωσή τους.

Το βιβλίο *Ο επίμονος ιστορικός* είναι η γοητευτική ιστορία μιας συναρπαστικής όσο και δραματικής εποχής, όπως την έζησε ο συγγραφέας στη διάρκεια της πολυχρονης ενασχόλησής του με τη μελέτη και τη διδασκαλία της νεώτερης ελληνικής ιστορίας. Μέσα από τις συναντήσεις του με σημαίνοντα πρόσωπα της πολιτικής και της ακαδημαϊκής ζωής, από τη Μελίνα Μερκούρη ως τη Μάργκαρετ Θάτσερ και από τον Τζον Λε Καρέ ως τον Ανδρέα Παπανδρέου, τα ταξίδια του και τις επαγγελματικές του περιπέτειες, αναδύεται ολοζώντανος ένας κόσμος πολύπλοκος και αρκετά σκοτεινός, τα μυστικά και τις κρυφές διαδικασίες του οποίου ο συγγραφέας αποκαλύπτει με τόλμη, ακρίβεια και χιούμορ.

Μια μοναδική προσωπική μαρτυρία για τη σύγχρονη ελληνική ιστορία.

ISBN 978-960-569-962-8

9 789605 699628

Κωδ. μηχ/σης 25.136

www.epbooks.gr